

კორონა ვირუსის პანდემიის გავლენა აგრობიზნესზე Impact of the Corona Virus Pandemic on Agribusiness

დალი სილაგაძე - ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Dali Silagadze - Kutaisi State University

რეზიუმე: ნაშრომი ეძღვნება ეკონომიკის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს დარგს - სოფლის მეურნეობას და მასზე, დღეისათვის აქტუალური გლობალური პრობლემის, პანდემიის გავლენას, რომელმაც გამოიწვია საზღვრების ჩაკეტვა, კარანტინები, ბაზრების დახურვა და, ზოგადად, ვაჭრობის შეფერხება, რაც მძიმედ აისახა ქვეყნის აგრობიზნესზე. სტატიაში ასევე განხილულია პანდემიის პირობებში დარგის მდგომარეობა საქართველოში, შესწავლილია პანდემიის პერიოდის ეკონომიკური გამოწვევები და მოცემულია მათი გადაჭრის გზები.

ცხადია, საკმაოდ რთულია ზუსტი პროგნოზების გაკეთება იმ ეკონომიკური გავლენის შესახებ, რომელსაც მსოფლიოში პანდემიური პროცესი და ქვეყანაში არსებული ეპიდემიური სურათი მოახდენს ქვეყნის ეკონომიკაზე.

Resume: The paper is dedicated to one of the most important sectors of the economy - agriculture and it is affected by the current global problem, the pandemic, which led to the closure of borders, quarantines, market closures and, in general, trade disruption, which severely affected the country's agribusiness. The article also discusses the situation of the field in the conditions of pandemic in Georgia, studies the economic challenges of the pandemic period and gives the ways to solve them.

Clearly, it is quite difficult to make accurate predictions about the economic impact that the pandemic process in the world and the epidemic picture in the country will have on the country's economy.

ძირითადი ტექსტი: საქართველო, ისევე როგორც მსოფლიოს ნებისმიერი ქვეყანა, რომელიც ებრძვის ახალ კორონავირუსს, დგას ჯანდაცვასა და ეკონომიკას შორის ალტერნატივის წინაშე. სოციალური დისტანცირება და გლობალური ჩაკეტვა ერთის მხრივ ხელს უწყობს ქვეყანას შეებრძოლოს პანდემიის გავრცელებას და გადაარჩინოს მეტი

სიცოცხლე, მეორეს მხრივ კი ზღუდავს ეკონომიკურ აქტივობას, აფერხებს ეკონომიკის გამოშვებას და ხელს უშლის ეკონომიკურ ზრდას.

COVIDD-19-მა გავლენა მოახდინა ეკონომიკის ყველა სექტორზე და გამონაკლისი არც სურსათისა და სოფლის მეურნეობის სექტორია. პანდემია აისახა სასურსათო უსაფრთხოებასა და კვებაზე, მიწოდების ჯაჭვებზე, სურსათისა და საქონლის წარმოებასა თუ სურსათის უვნებლობაზე. აღსანიშნავია, რომ პანდემია განსაკუთრებულ საფრთხეს ღარიბი ქვეყნების მოსახლეობის კეთილდღეობას უქმნის, რადგან ასეთ ქვეყნებში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სისტემები ხშირად შრომა-ინტენსიურია და ნაკლებადაა მზად ეკონომიკურ შოკებთან გასამკლავებლად.

მიმდინარე კრიზისმა და მსოფლიოს მასშტაბით დაწესებულმა შეზღუდვებმა ქართულ სურსათის მიწოდების ჯაჭვებსა და ბაზრებზეც იმოქმედა. რესტორნების, სასტუმროებისა და სკოლების დახურვამ, ლოჯისტიკურმა შეფერხებებმა და გაუმართავემა ინფრასტრუქტურამ გამოიწვია დიდი რაოდენობით სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გაფუჭება. სექტორში მოთხოვნის თვალსაზრისითაც სერიოზული ცვლილებები მოხდა.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორში ქვეყნის მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილია ჩართული. სექტორში დასაქმებულთა დიდ ნაწილს ფერმერები წარმოადგენენ, რომლებსაც ხშირად უწევთ ისეთ რისკებთან გამკლავება, როგორიცაა ფასების ცვალებადობა, ინფლაცია, გაუმართავი ინფრასტრუქტურა, კლიმატის ცვლილება თუ შეზღუდული ფინანსური რესურსები. COVIDD-19 დამატებითი გამოწვევაა ამ სექტორში დასაქმებულთათვის. თუმცა COVIDD-19-ის გავლენის სიმწვავე დიდწილად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორი იქნება მასზე რეაგირების პოლიტიკა როგორც მოკლე, ისე გრძელვადიან პერიოდში

კორონავირუსის პანდემიის გამო, ქვეყნის ეკონომიკა დგას ერთდროულად მიწოდებისა და მოთხოვნის შოკის წინაშე. შემცირებულია როგორც ადგილობრივი მოთხოვნა, ასევე საქონლისა და მომსახურების ექსპორტი. 2018 წლის მონაცემების თანახმად, საქართველოს მშპ-ს 66.7% შინამეურნეობების მოხმარებაზე მოდის. მოთხოვნისა და შესაბამისად მოხმარების შემცირება კი თავის მხრივ მშპ-ს შემცირებას გამოიწვევს.

სოფლის მეურნეობის წილმა საქართველოში 2019 წელს მშპ-ს 7.2% შეადგინა, რაც ისტორიული მინიმუმია, თუმცა განვითარებული ქვეყნების

საშუალო მაჩვენებელს ორჯერ-სამჯერ აღემატება. პროდუქტიულობა კი ისევ დაბალი რჩება 1 ჰა მიწიდან მიღებული მოსავალი ან 1 სკიდან ამოღებული თავლი უფრო მცირეა ვიდრე ნიდერლანდებში ან გერმანიაში.

სოფლის მეურნეობის მთელმა გამოშვებამ 2019 წელს 4.738 მლრდ ლარი შეადგინა, ეს კი იმავე წლის 31 დეკემბრის კურსით \$1.652 მლრდ-ა. ამ თანხის ნახევარი მეცხოველეობაზე მოდიოდა, 43% მცენარეების მოვლაზე, ხოლო 7% სოფლის მეურნეობის მომსახურებაზე.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავალი შინამეურნეობების შემოსავლის მხოლოდ 5.5%-ს შეადგენს თვეში საშუალოდ 60 ლარს.

2016-2019 წლებში შეინიშნებოდა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ღირებულების ნომინალური ზრდა. 1 კგ ძროხის ხორცის ფასი 12.45-დან 16.60 ლარამდე გაიზარდა, ღორის ხორცი 11.85-დან 13.85 ლარამდე, გაყინული თევზი 5.70-დან 7.60-მდე, კარტოფილი 0.95-დან 1.25-მდე, ლობიო 4.35-დან 4.75-მდე. პროცენტულად 3 წელიწადში პური 12.8%-ით გაძვირდა, ყველი 13%-ით, კარტოფილი 17.8%-ით, ხილი 9.4%-ით, ყავა და ჩაი 6.4%-ით.

ჯამური გამოშვების ზრდის მიუხედავად, 2016-2019 წლებში ნათესების ფართობი 240 ათასიდან 203 ათას ჰა-მდე შემცირდა. კლება აღინიშნება როგორც მარცვლოვან კულტურაში, ასევე კარტოფილსა და ბაღჩეულში. ნათესი ფართობის უდიდესი ნაწილი - 72.6 ათასი ჰექტარი კახეთზე მოდის, 28 ათასი ჰექტრით მეორე ადგილზე ქვემო ქართლია, სამეულს 24.3 ათასი ჰექტრით იმერეთი ასრულებს.

2016-2019 წლებში ხორბლის მოსავლიანობა 127 ათასიდან 101 ათას ტონამდე შემცირდა, სიმინდის 243 ათასიდან 207 ათასამდე, კარტოფილის 249 ათასიდან 195 ათასამდე. იმავე პერიოდში ქერის მოსავალი 47 ათასიდან 54 ათას ტონამდე გაიზარდა, პომიდვრის 54 ათასიდან 63 ათასამდე, კიტრის 19 ათასიდან 30 ათასამდე. ხორბლის შემთხვევაში მოსავლიანობა 1 ჰა ნათესი ფართობიდანაცაა შემცირებული 2.6-დან 2.3 ტონამდე. მწიშნელოვნად 159 ათასიდან 294 ათას ტონამდე გაზრდილია ყურძნის წარმოება.

რაც შეეხება მეცხოველეობას მსხილფეხა რქოსანი პირუტყვის ოდენობა 960 ათასიდან 870 ათასამდე შემცირდა, ფრინველთა სულადობა 8.238 მლნ-

დან 9.466 მლნ-მდე გაიზარდა. 205 ათასიდან 257 ათასამდე გაიზარდა ფუტკრების სკათა რაოდენობაც.

2019 წელს აგროექსპორტმა \$1 მლრდ-ს მიაღწია, რაც საქართველოს შემთხვევაში მაქსიმალური მაჩვენებელია, თუმცა, ამავე დროს, ტერიტორიით საქართველოზე 40%-ით პატარა ნიდერლანდების მაჩვენებლს 110-ჯერ ჩამორჩება. ეს მაშინ როცა ნიდერლანდები სულაც არაა აგრარული სახელმწიფო და აგროსექტორის წილი მთელ ეკონომიკაში 1.7%-ს შეადგენს, ანუ საქართველოსთან შედარებით 4.2-ჯერ ნაკლებს. განსხვავება უფრო

თვალში საცემია დასაქმებულთა პროცენტული გადანაწილების მიხედვით. ნიდერლანდებში აგროსექტორში დასაქმებულთა 2% მუშაობს, იმაზე 1.18-ჯერ მეტი რა წილიც გააჩნია ამ მიმართულებას ეკონომიკაში. რაც შეეხება საქართველოს, მთელი ეკონომიკის 7.2%-ის შესაქმნელად დასაქმებულთა 38%-ის შრომაა საჭირო, ანუ 5.27-ჯერ მეტი.

დარგში რამდენიმე მნიშვნელოვანი პრობლემაა, მათ შორის შეიძლება მცირე მეურნეობები და ტექნოლოგიების უქონლობა გამოირჩეს. მასშტაბის ეფექტიდან გამომდინარე 100 ჰა მიწის დამუშავება უფრო იაფია, ვიდრე 200 მიწის ნაკვეთიც ცალ-ცალკე რომელთა ჯამური ფართობიც ასევე 100 ჰა-ს შეადგენს. საქართველოში შინამეურნეობების უმრავლესობის ხელში მცირე მიწა და მცირე ოდენობის საქონელია. გუთნით მოხვნა და ზურგზე აპარატოკიდეებული შეწამლა სოფლებში ჩვეულ პრაქტიკად რჩება. თავითავად ცხადია ეს ტრაქტორებით დამუშავებულ და თვითმფრინავიდან შეწამლულ ნათესებს კონკურენციას ვერ გაუწევს.

2019 წელს აგროექსპორტში \$223 მლნ-ით პირველი, ხოლო ჯამურ ექსპორტში მე-4 ადგილი ღვინომ დაიკავა. მეორე ადგილზე \$127 მლნ-ით სპირტიანი სასმელებია, მესამეზე კაკალი და თხილი, რომელის ექსპორტიც 3 წელიწადში ფაროსანამ 2.7-ჯერ \$67 მლნ-მდე შეამცირა. მეოთხე ადგილს \$22 მლნ-ით მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი იკავებს. მას \$21 მლნ-ით ციტრუსი, \$15 მლნ-ით ხორცი და \$14 მლნ-ით ცხვარი მოსდევს. ბოსტნეულის, ხილის და სხვა აგროპროდუქციის ექსპორტი, ცალ-ცალკე თითოეული მათგანისთვის \$10 მლნ-ზე ნაკლებია. საქსტატს გაერთიანებული მონაცემებით ატამი, გარგარი, ბალი, ალუბალი და ქლიავი 2019 წელს საზღვარგარეთ სულ \$13 მლნ-ის გაიყიდა.

2020 წლის 3 კვარტალის მონაცემებით თხილისა და კაკლის ექსპორტმა უკვე 31%-ით გადაუსწრო მთელი 2019 წლის მაჩვენებელს, თუმცა მცირედით შემცირებულია ღვინის ექსპორტი.

როგორც ჯამური ასევე აგროექსპორტი სხვა თანაბარ პირობებში მუდმივად იზრდება. ზრდა დიდი ალბათობით კორონა-კრიზისის დასრულების შემდეგაც განახლდება, თუმცა სასათბურე და ფერმერული მეურნეობების განვითარების გარეშე, არსებული ტექნოლოგიებით ზრდის ტემპი დაბალი დარჩება და მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანი ქვეყნის სტატუსის მოპოვება გაჭირდება.

ИЕთ-PI-ს კვლევის თანახმად, იმპორტირებული ხორბლის 88% შემოდის რუსეთიდან, 10% ყაზახეთიდან და მხოლოდ მცირე ნაწილი შემოდის აშშ-სა და ირანიდან. USDA-ს (სწრაფი შტატის დეპარტამენტი ოფ აგრიკულტურე) პროგნოზის თანახმად, 2020 წელი კარგი ამინდით გამოირჩეოდა და რუსეთში ხორბლის კარგი მოსავალი მოსალოდნელი. კერძოდ, 2019-2020 წელს რუსული ხორბლის წარმოება 73.5 მილიონი ტონა იქნება, რაც აღემატება გასული წლის მონაცემს (71.6 ტონა). თუმცა, პანდემიის პერიოდში არსებული გაურკვევლობისა და დეფიციტის შიშის გამო, რუსეთმა უკვე დააწესა ხორბლის ექსპორტზე შეზღუდვები. რასაც ხორბლის ექსპორტის შეზღუდვა მოჰყვა ყაზახეთიდანაც. თუმცა, რამდენადაც ხორბალი და ხორბლის ფქვილი წარმოადგენს საქართველოს მთავრობის მიერ სუბსიდირებულ პროდუქტებს, ახლო მომავალში მათზე ფასი არ გაიზრდება.

საქართველოში იმპორტირებული შაქრის 32% შემოდის პოლონეთიდან, მას მოსდევს აზერბაიჯანი (16%) და რუსეთი (15%)²⁰. ინდოეთში (შაქრის სიდიდით მეორე მწარმოებელი მსოფლიოში) შაქრის შემცირებული წარმოებისა და ტაილანდში არსებული ცუდი ამინდის გამო, მსოფლიო ბაზარზე შაქრის ფასის ინდექსი თებერვალში, წინა თვესთან შედარებით 4.5%-ით გაიზარდა. თუმცა, შაქარიც, ისევე, როგორც ხორბალი, წარმოადგენს საქართველოს მთავრობის მიერ სუბსიდირებულ პროდუქტს და ახლო მომავალში მათზე ფასი არ გაიზრდება.

2019 წლის მონაცემებით, მზესუმზირის ზეთის იმპორტის 90% მოდის რუსეთზე, 55% კი უკრაინასა და აზერბაიჯანზე. ИЕთ-PI-ს კვლევის თანახმად, 2020 წლის იანვარში რუსეთის მცენარეული ზეთის გაერთიანებამ, დააწესა შეზღუდვები მზესუმზირის თესლის ექსპორტზე,

რამაც შესაძლოა გაზარდოს რუსეთში მზესუმზირის ზეთის ადგილობრივი წარმოება. ამასთანავე, 2020 წლის იანვარ-თებერვალში, უკრაინამაც 15.7%-ით გაზარდა მზესუმზირის ზეთის წარმოება.

აქვე მნიშვნელოვანია შევხებით ხორცის ბაზარსაც. მიუხედავად იმისა, რომ ხორცის თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი უფრო მაღალია, ვიდრე შაქრის ან ხორბლის, ის მაინც დაბალია (52%) და დიდწილად იმპორტზეა დამოკიდებული. განსაკუთრებით დაბალია ფრინველის ხორცის თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი, რომელიც 34%-ს შეადგენს (საქონლის ხორცის თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი 77%-ია, ხოლო ღორის ხორცის 45%). ფრინველის ხორცის მოხმარება (65.4 ათასი ტონა) გაცილებით მაღალია, ვიდრე საქონლის (29.7 ათასი ტონა) ან ღორის (39.1 ათასი ტონა) ხორცის მოხმარება. ფრინველის ხორცი საქართველოში ძირითადად ბრაზილიიდან (20.6%) და თურქეთიდან (19.7%) შემოდის, მათ მოსდევს უკრაინა (12.6), გერმანია (10.3) და ჩინეთი (10.1)22. შესაბამისად, ბაზარი საკმაოდ დივესრიფიცირებულია და რომელიმე კონკრეტული ქვეყნიდან იმპორტის გართულება, პროდუქციის დეფიციტს არ გამოიწვევს.

2020 წლის პირველ კვარტალში, საქართველოს საქონლით ექსპორტმა 778.2 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 5.9%-ით ნაკლებია 2019 წლის პირველი კვარტალის მონაცემზე, ხოლო მარტში საქონლით ექსპორტმა 251.9 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 2019 წლის მარტის მონაცემს 22.1%-ით ჩამოუვარდება. სამწუხაროდ, საქონლით ექსპორტი, რომელიც ბოლო წლებში დადებითი დინამიკით ხასიათდებოდა. ახალი კორონავირუსის გამო, მნიშვნელოვან კლებას განიცდის.

2020 წლის პირველ კვარტალში, საქართველოს საქონლით იმპორტმა 1,995.8 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 1.4%-ით ნაკლებია 2019 წლის პირველი კვარტალის მონაცემზე, ხოლო მარტში საქონლით იმპორტმა 655 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 2019 წლის მარტის მონაცემს 13.4%-ით ჩამოუვარდება. 2020 წლის მარტში, საქონლით იმპორტი ჩინეთიდან შეწყდა, ევროკავშირის ქვეყნებიდან 15%-ით შემცირდა, აშშ-დან 10%-ით გაიზარდა, თურქეთიდან 7%-ით გაიზარდა, ხოლო რუსეთიდან 11%-ით გაიზარდა.

2020 წლის მარტში, 2019 წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით, გაზრდილია საკვები პროდუქტების და სასმელების იმპორტი (13%-ით), ხოლო ყველა სხვა დანარჩენი საქონლის იმპორტი შემცირებულია. კერძოდ,

სამრეწველო მარაგების იმპორტი შემცირდა 11%-ით, საწვავი მასალების იმპორტი შემცირდა 13%-ით, კაპიტალური საქონლის იმპორტი შემცირდა 30%-ით, სატრანსპორტო მოწყობილობების იმპორტი შემცირდა 17%-ით, ხოლო სამომხმარებლო საქონლის იმპორტი 14%-ით.

მონაცემებიდან ნათლად ჩანს, რომ ახალი კორონავირუსი მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს ეკონომიკის განვითარებისთვის. გადაადგილების მკაცრი შეზღუდვების ხანგრძლივად არსებობის პირობებში, მივიღებთ შენელებულ ეკონომიკურ აქტივობას, ეკონომიკის გამოშვების შემცირებას, შემცირებულ შემოსავლებს, გაზრდილ უმუშევრობასა და სიღარიბეს. სასწორის მეორე მხარეს კი მედპერსონალისა და სამედიცინო დაწესებულება/აპარატურის შეზღუდული რესურსია, რაც პანდემიის ფართო მასშტაბით გავრცელების შემთხვევაში, ადამიანების სიცოცხლეს აყენებს საფრთხის ქვეშ.

საქართველოს მთავრობის ანტიკრიზისული გეგმის თანახმად, ახალი კორონავირუსის გავრცელებით შექმნილი ვითარებით გამოწვეული ეკონომიკური ზიანის შესამცირებლად, სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში ჩართულ ფერმერებსა და მეწარმეებს შესაძლებლობა ეძლევათ, სახელმწიფოსგან მნიშვნელოვანი მხარდაჭერა მიიღონ.

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ უმოკლეს დროში შემუშავდა ახალი პროექტები; არსებული რეალობის გათვალისწინებით, გარკვეული ცვლილებები განხორციელდა მიმდინარე პროექტებშიც. „შეღავადიანი აგროკრედიტის“ ძირითადი საშუალებების კომპონენტში იზრდება თანადაფინანსების პროცენტი (8%-ის ნაცვლად 11%), იზრდება ლიზინგის თანადაფინანსების პროცენტიც (9%-ის ნაცვლად 12 %).

შემუშავდა ახალი ქვეკომპონენტი სასურსათო მრეწველობის, მათ შორის ყურძნის გადამამუშავებელი წარმოება, პურისა და პურპროდუქტების წარმოება და მაკარონის ნაწარმის წარმოება, დაფინანსებისთვის. სახელმწიფო სესხის საპროცენტო განაკვეთის თანადაფინანსებას მოახდენს წლიური 10%-ის მოცულობით 24 თვის განმავლობაში. ასევე პროექტს ემატება აგროლიზინგის ქვეკომპონენტი სასურსათო მრეწველობის დაფინანსებისათვის, სადაც სახელმწიფო თანადაფინანსება იქნება 12%, 24 თვის განმავლობაში.

სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის მესაკუთრეთა სტიმულირების სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში, აგრობარათებზე დარიცხული ქულების გამოყენების ბოლო ვადა 2021 წლის 20 მაისია. 1 ჰექტარ მიწაზე სუბსიდიის ოდენობა 200 ლარს (აგრობარათზე დარიცხულ 200 ქულას) შეადგენს.

სასოფლო-სამეურნეო მიწის მესაკუთრეთა სტიმულირების სახელმწიფო პროგრამაში უკვე 246 000 ფერმერია ჩართული, დარიცხული სუბსიდიის ოდენობა 32 მლნ ლარს აჭარბებს. ფერმერების აგროდიზელით მხარდაჭერის პროგრამა 2021 წლის ბოლომდე გაგრძელდება. ფერმერები დიზელის საწვავს მნიშვნელოვნად დაბალ ფასად შეისყიდებიან.

ფერმერებისათვის შეღავათიანი პირობებით საწვავის მიწოდებას ითვალისწინებს მემორანდუმი, რომელიც გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროსა და კომპანიას „სოკარ ჯორჯია პეტროლიუმი“ შორის გაფორმდა. აგროდიზელის შეღავათიან ფასად მიღებას კვლავ შეძლებენ სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთის მფლობელი ის ფიზიკური და იურიდიულ პირები, რომელთაც გააჩნიათ საჯარო რეესტრის ეროვნულ სააგენტოში საკუთრებად რეგისტრირებული არანაკლებ 0.25 ჰა - სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი, გარდა სამოვარისა, ან, რომლებიც მოახდენენ სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთების პირველად რეგისტრაციას და დაზუსტებას.

პროგრამით მოსარგებლე ფერმერებისთვის გათვალისწინებულია 1 ჰექტარზე 150 ლიტრის, ხოლო 100 ჰა-ზე მეტი სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთზე, არაუმეტეს, 15 000 ლიტრის ოდენობით საწვავის ფასდაკლების ბარათების გაცემა.

დასკვნის სახით გვინდა ვთქვათ, რომ დღეს, როცა საქართველოში DfCOVID-19-ის გავრცელების პიკი არ არის მიღწეული, ცხადია, საკმაოდ რთულია ზუსტი პროგნოზების გაკეთება იმ ეკონომიკური გავლენის შესახებ, რომელსაც მსოფლიოში პანდემიური პროცესი და ქვეყანაში არსებული ეპიდემიური სურათი მოახდენს ქვეყნის ეკონომიკაზე.

სავარაუდოა, რომ ეფექტი მნიშვნელოვანი იქნება, თუმცა იგი დამოკიდებულია რამდენიმე ფაქტორზე: მთავრობის მიერ არსებული ეკონომიკური გამოწვევების სწორად გააზრება. ამ ეტაპისთვის მთავრობა მიმდინარე გამოწვევებს პასუხობს, მართავს სამედიცინო საფრთხეებს და

ჰუმანიტარულ ამოცანებს, და გრძელვადიანი ეკონომიკური ეფექტის შეფასებისთვის საკმაოდ შეზღუდული რესურსი რჩება;

შეზღუდული რესურსების პირობებში, საკმაოდ რთულია ცალკეული ეკონომიკური შეღავათების და სტიმულირების პაკეტების ინიცირება, შეზღუდვების დაწესება და ყველა შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ამ ნაბიჯების ეკონომიკური ფასის განსაზღვრა. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ კრიზისის ე.წ. შეღავათების შეთავაზებას არ ქონდეს ისეთი ხასიათი, როგორიც მაგალითად საბანკო „შეღავათიანი პერიოდის“ მექანიზმს, რომელიც მექანიკურად გაქცევს ამ რეჟიმში და მისი დატოვებისთვის გიწევს აქტივობის განხორციელება და არა - მასში ჩართვისთვის. ყველგან, სადაც ეს შესაძლებელია, მნიშვნელოვანია არ შეიზღუდოს მოქალაქეთა ეკონომიკური არჩევანის თავისუფლება; მნიშვნელოვანია კრიზისის ვადები და ასევე ის, თუ როგორ შეძლებს მსოფლიო მასთან გამკლავებას - რადგან საქართველოს ტიპის ქვეყნები მნიშვნელოვნად იქნებიან დამოკიდებული იმ საერთაშორისო დახმარების მასშტაბზე, რომლის მობილიზებასაც ისინი შეძლებენ; კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ელექტრონული მმართველობის მიმართულებით რეფორმების დაჩქარებას და არსებული პლატფორმების განვითარებას და მათი ხელმისაწვდომობის ზრდას; ასევე, მნიშვნელოვანია კერძო ინიციატივებიც, ანუ ის, თუ რამდენად შეძლებს ქართული ბიზნესის ნაწილი მაინც თვითორგანიზებას, ახალი ტიპის მომსახურებებისა და პროდუქტების შემუშავებას, რომელიც არსებულ გამოწვევებს მეტად უპასუხებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. www.agronews.ge
2. ელიზბარაშვილი გიორგი - ქართული აგრობიზნესი რიცხვებში-ექსპორტმა \$1 მლრდ-ს მიაღწია - www.commersant.ge
3. [www,mepa.gov.ge](http://www.mepa.gov.ge)
4. [www. Geostat. Ge](http://www.Geostat.Ge)